

Marie Šamánková a kolektiv

Lidské potřeby ve zdraví a nemoci

aplikované
v ošetrovatelském procesu

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umísťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

LIDSKÉ POTŘEBY VE ZDRAVÍ A NEMOCI
aplikované v ošetrovatelském procesu

Hlavní autorka a editorka: Mgr. Marie Šamánková

Autorský kolektiv: Mgr. Marie Šamánková, MUDr. Zuzana Lebedová,
PhDr. Jana Víchová, Ph.D., Mgr. Tereza Koláčná, Bc. Hana Jirků

Recenzent: Prof. PhDr. Jaro Krivohlavý, CSc.

© Grada Publishing, a.s., 2011

Autorem fotografií v knize Bc. Hana Jirků

Cover Photo © fotobanka allphoto, 2011

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 4343. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Ivana Podmolíková

Sazba a zlom Karel Mikula

Počet stran 136

1. vydání, Praha 2011

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

*Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce
nakladatelství Grada Publishing, a.s.*

*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami
nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním
způsobem vyznačeno.*

*Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách,
dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autorů. Z jejich praktického
uplatnění ale nevyplývají pro autory ani pro nakladatelství žádné právní
důsledky.*

*Všechna práva vyhrazena. Tato kniha ani její část nesmějí být žádným způsobem
reprodukovány, ukládány či rozšiřovány bez písemného souhlasu nakladatelství.*

ISBN 978-80-247-3223-7 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-7350-6 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2012

Obsah

Úvodní slovo (Marie Šamánková)	9
1 Obecná část (Marie Šamánková)	10
1.1 Proč se učíme poznání lidských potřeb	10
1.2 Definice a praktické využití ošetrovatelského procesu v oblasti naplnění lidských potřeb	11
1.3 Definice a dělení lidských potřeb, standards v naplnění potřeb, bariéry v procesu naplnění lidských potřeb	12
1.3.1 Standard jako míra potřeby	13
1.3.2 Bariéry v naplnění potřeb	13
1.3.3 Změny v chování jedince při nedostatečné saturaci potřeb	15
1.4 Motivace pro naplnění potřeb	16
1.4.1 Zásadní dělení potřeb podle obecných kritérií	17
1.4.2 Dělení podle důležitosti pro zachování života	19
1.4.3 Potřeby pro pocit naplněného života v nemoci	19
1.4.4 Vybrané nejvýznamnější potřeby	19
1.5 Saturace potřeb	23
1.5.1 Faktory ovlivňující naplnění potřeb	23
1.5.2 Způsob naplňování potřeb	24
1.6 Vybrané teorie motivace na základě našich potřeb	25
1.6.1 Viktor Emanuel Frankl	25
1.6.2 Maslowova hierarchická teorie potřeb	26
1.6.3 Coveyova teorie	27
1.6.4 Vroomova teorie očekávání	28
1.6.5 McClellandova teorie získaných potřeb	29
1.6.6 Murrayho teorie tvořená potřebou a tlakem	29
1.6.7 Frommova teorie potřeb	30
1.7 Emoce jako součást naplnění potřeb	30
1.7.1 Emoce a pomáhající profese	30
1.8 Kvalita života a naplnění potřeb	31

2	Speciální část	33
2.1	Proces naplnění potřeb ve zdraví a v nemoci	33
2.1.1	Proces naplnění potřeb ve zdraví	33
2.1.2	Proces naplnění potřeb v nemoci	33
2.2	Ošetrovatelský proces naplnění potřeb v nemoci	34
2.3	Potřeby jedince v těžké a vážné nemoci	36
2.3.1	Spirituální potřeby z pohledu terminálního stadia onemocnění	37
2.4	Význam ošetrovatelské péče z hlediska uspokojování potřeb	39
2.5	Pohled na základní vývojové potřeby člověka z hlediska Pesso-Boyden terapie – začleněno do ošetrovatelského procesu (Zuzana Lebedová)	41
2.5.1	Úvod do tématu	41
2.5.2	Vývoj PBSP	42
2.5.3	Základní východiska a předpoklady PBSP	43
2.5.4	O lidských vývojových potřebách obecně	44
2.5.5	Závěr	58
2.6	Psychické potřeby somaticky vážně nemocných dětí (Jana Víchová)	60
2.6.1	Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů	61
2.6.2	Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech	62
2.6.3	Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů	63
2.6.4	Potřeba identity, společenského uplatnění a společenské hodnoty	65
2.6.5	Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy	65
2.6.6	Specifické naléhavé potřeby nemocných dětí	66
2.7	Potřeby nemocných v intenzivní péči (Tereza Koláčná)	68
2.7.1	Poruchy vědomí a potřeby nemocných	68
2.7.2	Fyziologické potřeby a jejich naplnění v intenzivní péči	73
2.7.3	Potřeba bezpečí a jistoty v intenzivní péči	96
2.7.4	Potřeba lásky, přijetí a sounáležitosti v intenzivní péči	101
2.8	Potřeby a jejich naplnění při náhlém pohybovém poškození jedince (Hana Jirků)	106
2.8.1	Úvod	106

2.8.2	Spinální jednotky	106
2.8.3	Základní pojmy	107
2.8.4	Fyzioterapie	107
2.8.5	Ergoterapie	109
2.8.6	Ošetřovatelský proces – saturace základních životních potřeb	111
2.8.7	Fyziologické potřeby a jejich naplnění po poranění míchy	112
2.8.8	Člověk po poškození míchy	119
2.8.9	Závěr	121
2.9	Lidské potřeby v souvislosti s právy pacientů (Marie Šamánková)	122
Přílohy		127
	Příloha č. 1 – Comfort scale	127
	Příloha č. 2 – Ramsay scale	130
	Příloha č. 3	130
	Příloha č. 4	131
Rejstřík		132

Úvodní slovo

V následujících kapitolách jsme se snažily o propojení teoretických poznatků v oblasti lidských potřeb s jejich využitím v ošetrovatelském procesu.

Dalším naším cílem bylo rozšíření obecně platného pohledu na dělení a pojmenování lidských potřeb, vnesení nových pohledů na lidské potřeby z hlediska současných trendů léčení, ošetrování, provázení i doprovázení lidí.

Jsme si vědomy, že zdaleka nelze vyčerpat v této publikaci všechny možnosti poznání a všechny cesty k poznání a naplnění lidských potřeb.

Myslíme, že naším úkolem je pomáhat lidem všech věkových kategorií, lidem zdravým i nemocným, bez rozdílu věku, inteligence, poznání a vyznání, a tak napomoci k pocitům životního naplnění, které se projeví například tím, že:

- vnímáme, že jsme, že existujeme.
- vnímáme, co se kolem nás děje.
- vnímáme, že jsme členy skupiny.
- vnímáme, že cítíme vážnost a podporu.

Kapitoly jsme rozdělily podle oblastí lidských potřeb, které si vyžadují nejvíce pozornosti.

Každá z nás, autorek, má jiné pracovní i osobní zkušenosti s kontakty s nemocnými, jejich rodinami, blízkými. Každá z nás má jiné zkušenosti a dovednosti související s oblastí poskytované péče, ve které pracujeme.

V sumarizaci a prezentaci svých vědomostí a znalostí jsme hledaly co nejsrozumitelnější a zároveň nejkvalitnější způsob, jakým bychom se přiblížily k vám, uživatelům našich textů.

Jsme si vědomy, že se nám zdaleka nepodařilo, a myslíme si, že ani nemohlo podařit, vystihnout vše, co je pro danou oblast důležité. Předáváme vám své vědomosti tak, jak to každá z nás umíme nejlépe.

1 Obecná část

1.1 Proč se učíme poznání lidských potřeb

V naší pomáhající profesi je důležité, abychom si ujasnili své vlastní pocity, způsob přijetí naší sociální role.

Poznání našich potřeb i potřeb těch, kteří od nás očekávají pomoc, dále poznání a pochopení sám sebe napomáhá k:

- pochopení potřeb druhých lidí
- naučení tolerance k názoru druhého člověka
- orientaci ve svízelné situaci

Specifika chápání lidských potřeb v nemoci

- Hodnotit problémy a priority v ošetřování a léčení nemocného
- Posoudit měnící se potřeby
- Posílit edukaci
- Pomoci nemocnému pochopit podstatu léčby nemoci
- Ukázat nemocnému svoji snahu o pochopení
- Napomoci nemocnému a jeho rodině v orientaci v nastalé situaci
- Napomoci nemocnému ve vyhledávání nových cílů
- Napomoci při hledání způsobu přijetí faktu nemoci

Pokud chceme, aby nám nemocní a jejich rodinní příslušníci rozuměli a měli k nám kladný vztah, měli bychom vědět, že bez kvalitní komunikace se opravdu neobejdeme.

Pro komunikační návod uvádíme Maastrichtský anamnestický a poradenský postup (výňatek), který je určitou evropskou normou komunikačních dovedností (Honzák, in Šamánková, 2002).

Zvládnout dovednosti mezilidského vztahu znamená:

- Umět povzbudit vzájemnou komunikaci
- Přiměřeně emočně reagovat
- Umět reagovat na emoční projevy pacienta
- Zeptat se pacienta na jeho pocity při rozhovoru
- Umět v případech potřeby použít i metakomunikativní prvky
- Zvládnout systém získávání anamnézy a jejího shrnutí
- Umět navodit u pacienta stav uvolnění, když je třeba

- Dát a udržet přiměřené tempo rozhovoru
- Umět sladit své neverbální projevy s verbálními
- Umět udržet oční kontakt s pacientem

Zvládnout komunikační dovednosti znamená:

- Užívat správně cílené „problém uzavírající“ otázky
- Konkretizovat problém v pravou chvíli
- Umět udělat krátká a výstižná shrnutí probrané problematiky
- Poskytovat informace po malých dávkách
- Kontrolovat, zda pacient porozuměl informaci
- Jestliže je to nezbytné, umět konfrontovat problém
- Komunikovat srozumitelně

1.2 Definice a praktické využití ošetrovatelského procesu v oblasti naplnění lidských potřeb

Základním důvodem, proč využívat techniku ošetrovatelského procesu i v naplňování lidských potřeb, je fakt, že ošetrovatelský proces je účinnou metodou usnadňující klinické rozhodování a řešení problematických situací.

Dílič kroky ošetrovatelského procesu se osvědčily obecně v procesu ošetrování nemocných, zejména tím, že touto cestou lze vytvořit strukturu, podle které můžeme bezpečně postupovat s dodržением celistvosti v poskytování péče.

Ošetrovatelský proces vyžaduje:

- Systematicky shromažďovat údaje o pacientovi a jeho problémech (rozhovor, spolupráce mezi lékaři a sestrami, spolupráce s rodinou, osobní pocity nemocných a další)
- Rozpoznat problém (analýza dat)
- Plánovat (kladení cílů, volba řešení)
- Realizovat (uskutečnění cílů)
- Hodnotit (posouzení účinnosti plánu a změna plánu, pokud to vyžadují aktuální potřeby)

Všechny tyto dovednosti, třebaže jsou jmenovány samostatně jako různé činnosti, spolu úzce souvisejí a vytvářejí neustálý koloběh myšlení a jednání.

Péče vedená formou ošetrovatelského procesu vyžaduje od poskytovatelů ošetrovatelské péče znalosti, tvůrčí přístup, přizpůsobivost, zaujetí a důvěru ve vztahu k práci a schopnosti rozpoznání té které potřeby. K tomu přistupuje umění vycházet s lidmi a získání technických dovedností.

1.3 Definice a dělení lidských potřeb, standardy v naplnění potřeb, bariéry v procesu naplnění lidských potřeb

Schéma procesu naplnění potřeb

- Uvědomění si objektivní stránky potřeby
 - Nedostatek spánku → *přináší pocit vyčerpání, únavy.*
- Zpracování subjektivního poznání
 - *Musím se vyspat, nebo mi dojdou síly.*
- Vytvoření vztahu k potřebě
 - *Zorganizuji si čas tak, abych se mohla vyspat.*

Lidská potřeba je stav charakterizovaný dynamickou silou, která vzniká z pocitu nedostatku nebo přebytku, touhou něčeho dosáhnout v oblasti biologické, psychologické, sociální nebo duchovní.

Naplnění potřeb směřuje k vyrovnaní a obnovení změněné rovnováhy organismu – homeostázy.

Potřeby jsou nutné, užitečné, velmi úzce souvisí se zachováním a s kvalitou našeho života.

Vědomé vnímání potřeby vzniká na základě:

- pocitu nedostatku naplnění té které potřeby (biologické, materiální, duchovní nebo sociální strádání)
- pocitu nadbytku naplnění té které potřeby (např. nedostatek lásky přináší pocit nespokojenosti, nadbytek lásky může přinášet pocit spoutání druhým člověkem, pocit jakéhosi okupování)
- touhy něčeho dosáhnout (A. Maslow)

Množství a intenzita potřeb závisí na pohlaví a věku jedince, na jeho kulturní a společenské úrovni, na prostředí, ve kterém vyrůstal, ve kterém žije, na jeho inteligenci, zdravotním stavu, životních zkušenostech a jiných okolnostech.

1.3.1 Standard jako míra potřeby

Při pojmenování, vyjádření a stanovení potřeb člověka vycházíme z obecných, osobních, společenských nebo normativních standardů.

Pod pojmem standard je chápána určitá úroveň, které by mělo být dosaženo v našem konání a jednání při naplňování osobních potřeb. Rozeznáváme kvalitu a úroveň obecného standardu (jedná se o obecně uznávaný standard pro řešení určité situace, např. obecně uznávaná snaha o pomoc starým lidem), osobního standardu (má přímou souvislost s vyspělostí jedince) a normativního standardu (představuje normu, která je závazná pro určitou skupinu lidí).

Tyto standardy vyjadřují uspokojivou a dostačující úroveň a míru naplnění každé z potřeb toho kterého jedince.

Standard pro naplnění lidských potřeb je velice specifický, prolíná se všemi variacemi standardů. Je závislý nejenom na odborné připravenosti poskytovatelů péče, ale i na jejich morální úrovni, asertivním jednání a empatickém cítění. Poznat potřeby lidí ve zdraví, nemoci, v krizi je záležitostí upřímného vztahu mezi lidmi, upřímné snahy vzájemné pomoci a pochopení.

1.3.2 Bariéry v naplnění potřeb

Bariéry neboli překážky v pojmenování a naplnění potřeb bývají jiné ve zdraví a jiné v nemoci.

Vždy záleží na komunikačních dovednostech poskytovatele i příjemce. Měli bychom mít na zřeteli, že:

- **Dodržujeme obecné zásady rozhovoru** (srozumitelnost, přiměřenost, respektovat prostředí, zdravotní stav, vzdělání).
- **Skutečně nasloucháme tomu, co nám člověk říká**, dodržujeme zejména osobní a sociální zónu v komunikaci (vyvarujeme se přílišné blízkosti, vzdálenosti, neříkáme, že všechno známe).

- **Využíváme v plné míře komunikační přestávky, respektujeme autonomii jedince** (dáváme najevo svůj zájem, společně mlčíme, necháme vyprávěcího odpočinout).
- **Bez souhlasu jedince nepředáváme získané informace** (tím si musí být náš vyprávěcí naprosto jist).
- **Osobnost každého člověka je ovlivněna** jeho typologií, charakterem, prostředím, inteligencí, předchozími zkušenostmi, zdravotním stavem, věkem, pohlavím a mnoha a mnoha dalšími faktory, proto i bariéry v naplnění potřeb jsou velice různorodé.

Je přínosné, když jsme my, poskytovatelé lékařské a ošetrovatelské péče, připraveni vnímat okolnosti vzniku bariér a hlavně – počítáme s nimi. Jsou velice přirozené. Poznání možných bariér napomůže též předcházení jejich vzniku.

Možné typy bariér

- **Osobní bariéra** – ostych vyslovit své přání, pocit nedůvěry, obavy ze zklamání, vzhlížení k druhému člověku, naopak podceňování druhého, choulostivá a osobní sdělení atd.
- **Psychická bariéra** – neschopnost přijmout pomoc při naplňování té které potřeby. V nemoci je důležité znát podstatu nemoci a její doprovodné příznaky a touto znalostí pomoci nemocnému (někdy i zdravému) člověku nalézt pojmenování chybějící saturace potřeby. Roli může hrát také zcela obyčejná sympatie nebo antipatie.
- **Jazyková bariéra** – může se jednat o prosté neporozumění toho, co si vzájemně říkáme, volbu nevhodných nebo nesrozumitelných slov, informační šum
- **Fyziologická bariéra** – může být zapříčiněna tělesným diskomfortem, který, když je odstraněn, napomůže i odstranění této bariéry
- **Bariéra z prostředí** – nezvyklé prostředí, nemocniční prostředí, zima, neútlun, nebo naopak prostředí komfortní, ve kterém se necítíme dobře
- **Neporozumění sdělovanému** – ostych znovu se ptát
- **Ne časté, ale přesto možné bariéry:**
 - vyslovení a přijímání omluvy
 - vyslovení a přijímání kritiky
 - vyslovení a přijímání pochvaly
 - řeč těla, zpětná vazba